

Från upplevelse till erfarenhet och eget skapande

Kreativiteten har under de senaste åren lyfts fram i samhällsforskningen och innovativa förhållningssätt har efterlysts av både forskare och beslutsfattare. Den ökande betydelsen av konst och kultur som redskap för positiv utveckling och tillväxt har poängterats av olika aktörer, som ser kulturen som en potentiell motor för samhällsutveckling och välmående.

Kulturens starka frammarsch under de senaste tio åren kan för Helsingfors' del delvis botten i att staden valdes till europeisk kulturstad år 2000. Kulturstadsåret medförde nya satsningar på stadskultur och en höjd profil för både konstnärer och kulturproducenter. Konsten blev synlig i vardagen och olika former av publikarbete samt nya kanaler för interaktivitet och delaktighet skapade även ett bredare kulturintresse hos allmänheten och beslutsfattarna.

När man arbetar med konstfostran och kulturpedagogik är utgångspunkten oftast barnets rätt till kulturupplevelser och delaktighet. Det är viktigt att varje barn erbjuds *olika* slags konstupplevelser och man betonar ofta betydelsen av kreativa inlärningsmiljöer, med andra visuella och sociala dimensioner än de traditionella skolmiljöerna. Konstfostran syftar till att förmedla kunskap. En väsentlig aspekt av konstpedagogiken blir omvandlingen av en upplevelse till en erfarenhet, som sedan kan omsättas i olika uttrycksformer. Att ge varje barn konstupplevelser, att hjälpa det att formulera sina egna erfarenheter och att hitta sin egen uttrycksform är viktiga utmaningar för alla som arbetar inom konstpedagogiken. Det handlar om att utgå från barnets egna behov och intressen – att låta barnet (för)bli en fri och skapande aktör.

Understöd, råd och samverkan

Helsingfors kulturcentral arbetar för att främja kulturklimatet i staden på olika sätt. Man stöder både konstnärer och kulturproducenter och samarbetar med olika aktörer kring kulturella utvecklings- och kvalitetsfrågor. Ibland fungerar kulturcentralen som en kontaktlänk mellan konst- och kultursektorn och andra samhällssektorer. Kulturcentralen har sedan slutet av 1970-talet stött och utvecklat konstfostran och bland annat anlitat konstnärer som lärare. Under 80-talet utvecklades de första metoderna för konstpedagogiskt arbete i Helsingfors och på 90-talet blev konstpedagogiskt arbete vanligare vid olika institutioner. Under de senaste åren har utvecklingen av publikarbete varit aktuell, liksom olika satsningar inom social- och hälsovårdssektorn under temat *kultur ger hälsa och välfärd*.

Kulturcentralen driver sju kulturhus, av vilka Annegårdens konstcentrum har huvudansvaret för konstfostran. På den svenska enheten inom kulturcentralen arbetar vi också med kulturpedagogik och utvecklingsarbete i tätt samarbete med andra verk inom staden, med olika konstinstitutioner och med det inhemska och nordiska kulturfältet. www.hel.fi/kulttuuri

Kulturcentralens konstpedagogiska verksamhet syftar till att förmedla konst och kultur till barn och unga både på skoltid och på fritiden. Kulturcentralen har skapat ett system med *kulturkoordinatorer* i Helsingfors, d.v.s. utvalda lärare på daghem och i skolor, vars uppgift är att samla och förmedla information och kunskap om kulturutbudet i staden i den egna skolan. Koordinatorerna inbjuds till planeringsträffar varje höst och vår, där den kommande terminens kulturutbud presenteras och aktuella samarbetsfrågor ventileras. De svenska träffarna riktar både till daghems- och skolsektorn och där presenteras förutom kulturcentralens egen verksamhet även det svenska programutbudet vid många av stadens övriga kulturinstitutioner samt finlandssvenska och nordiska institutioners och kulturaktörers utbud. Det är värt att notera att både förvaltningarna inom staden och diverse centralorganisationer fungerar helt olika på svenska och på finska. Därför behövs det inom alla verk skräddarsydd svensk innehållsplanering och koordinering. Många svenska kulturaktörer är

små och därför är det fria kulturfältet en viktig samarbetspart för publikarbete och konstfostran på svenska i Helsingfors. Kulturcentralens svenska enhet samarbetar med till exempel producentnätverket Produforum och med de fria teatergrupperna. www.produforum.fi

Konstfostran stöder språkutveckling

Förutom skolan är även dagvården en viktig samarbetspart för kultursektorn. Kulturcentralen samarbetar med socialcentralen gällande bland annat fortbildning av dagvårdspersonal, vilket har resulterat i flera fortbildningsdagar med konst- och kulturtema under de senaste åren. Projektet BokblTen genomfördes 2006-08 för daghemspersonalen i de svenska daghemmen och handlade om språkutveckling, barnlitteratur och IT. Syftet var att utveckla personalens färdigheter att välja barnböcker, läsa och berätta för barnen, men också att visa på de möjligheter IT erbjuder personalen gällande kulturplanering, källor och kommunikation. Projektet involverade kulturcentralen, socialverket och stadsbiblioteket och resulterade i ett fortsatt nära samarbete mellan dessa sektorer. Projektkonceptet med månatliga tematräffar skulle gå bra att applicera även i andra kommuner och för andra målgrupper, till exempel nyfinländare. Bland annat Lillemor Gammelgårds rapport *Språkstrategi för dagvården* användes som ett konkret redskap i processen, där man betonade sambandet mellan lek, språklig utveckling, mångsidig kommunikation, kulturell stimulans och samverkan samt kreativa inlärningsmiljöer.

www.lib.hel.fi/sv-FI/BokblTen

Den verbala kulturen i form av litteratur, ordkonst, nya medier, drama och teater är central i all svensk verksamhet. Det gäller att fånga och tämja det egna språket så väl att man sedan kan välja och variera mellan olika uttrycksformer. Det finns ett starkt samband mellan leken och konsten, att leka är att skapa. För att utveckla språket måste man även stimulera barnets sinnen möjligast mångsidigt och stärka barnets individuella självförtroende i att utforska, bearbeta och kommunicera ny kunskap.

Ordkonst kan vara allt från babypoesi eller Rimjam för småbarn till fantasiverkstäder och kreativt skrivande för större barn och ungdomar. Kulturcentralen samarbetar med Sydkustens landskapsförbund kring utvecklingen av ordkonst på svenska. Drama kan undervisas enligt egen läroplan eller tillämpas för interaktion eller publikarbete på teatrar eller museer, för att ta ett par exempel. Föreningen för Drama och teater DOT r.f. är en viktig samarbetspart för kulturcentralen när det gäller utveckling och implementering av drama i konstfostran och publikarbete i Helsingfors.

Men berättelser föds också ur bildkonst, medier och levande bilder, ur föremål och miljöer, ur olika sceniska eller tidstypiska uttryck. Det är viktigt att få prova på många *olika* konstformer och även med tvärkonstnärliga program. Kulturcentralen och stadsmuseet samarbetar sedan länge kring interaktiva tematiska tidsresor, där lågstadiebarn får resa till en viss tidsepok och miljö och för en stund leva sig in i en viss roll. Dessa omtäckta kulturarvspedagogiska program syftar till att leka in kunskap. Även med stadens konstmuseum har kulturcentralen ett gott samarbete kring visuell konstfostran för olika åldrar.

Samarbete ger kvalitet och kompetens

Det svenska utvecklingsarbetet inom kulturcentralen bygger på ett systematiskt gränsöverskridande samarbete med andra verk inom staden och med andra lokala kulturaktörer. Den grundläggande tanken är att i tätt samarbete med andra serviceproducenter identifiera och svara på de behov som invånarna har i olika livsskeden. Det är viktigt att frånga ett snävt sektortänkande och i stället se det totala serviceutbudet som en gemensam angelägenhet, där varje del påverkas av andra delar. Om man får en helhetssyn på efterfrågan och utbud kan man

lättare skapa flexibla och nyskapande lösningar på olika problem. Ett plus ett blir ofta tre, vilket betyder att skräddarsydd planering och gränsöverskridande samarbete lönar sig för alla parter.

Ur en svensk synvinkel betyder det att kultur- och bildningssektorn till exempel kunde samarbeta med hälsovården och rådgivningsverksamheten, som är den första instans blivande föräldrar har kontakt med. Allt oftare ställs frågor kring språkutveckling, lek och kreativitet, samt behovet av barnkultur och sambandet mellan kultur och välmående redan här. Tvåspråkiga och mångkulturella familjer behöver extra råd och stöd. Även i andra hälsofrämjande sammanhang är det viktigt att lyfta fram kulturens betydelse för välfärden. Familjecentren, som är till för att stöda familjerna, är nya verksamhetspunkter, där också konst och kultur kan tillföra både innehåll och metoder för barn, ungdomar och familjer.

En viktig målgrupp är daghemmen, där både barnen, föräldrarna och personalen kan behöva kulturell och språklig vägledning och stimulans. Detta kan erbjudas genom ett kontinuerligt samarbete mellan olika verk inom staden, där var och en kan bidra med sin expertis. Tidiga insatser gällande till exempel språkstöd i form av högläsning, sagolek och muntligt berättande är av stor betydelse när man vill utrusta det enskilda barnet för kommande språkliga utmaningar i skolan och i samhället. Gränslösa samarbeten kräver inte nödvändigtvis extra projektfinansiering, utan kan ofta genomföras med hjälp av god planering och intresse för nya arbetsmetoder. Det medför i förlängningen även fortbildning och kompetenshöjning för alla inblandade parter, vilket inte ska underskattas.

Kreativa undervisningsmiljöer och konstämnen borde prioriteras i skolan, där barnet ska utveckla metoder för mångsidig inläring. Skolan är den mest betydelsefulla kulturinstitutionen i samhället, eftersom *alla* barn via skolan får en möjlighet till individuella och gemensamma konst- och kulturupplevelser samt -kunskap. Eleven och läraren gynnas av en öppen och arbetsinriktad skola, där man lär sig att omvandla upplevelser till erfarenheter. Det är angeläget att få skapa och experimentera för att sedan formulera och redovisa för den skapande processen. Därför är det väsentligt att konst och estetiska förhållningssätt blir en del av *all* undervisning i skolan. Det allra viktigaste är dock att väcka *intresset* för konst hos barnet. När konstnärer och grupper arbetar i och kring skolan föds även ett teamarbete med läraren, som kan leda till spännande växelverkan och ny kunskap hos bägge parter.

Kreativ verksamhet är av betydelse även på barnets fritid. Genom fritidsverksamhet kan barnet få pröva på olika konstformer och -miljöer och fördjupa sig i de konstarter som intresserar mest. Även eftermiddagsverksamheterna är här naturliga arbetsparter för kultursektorn, liksom tredje sektorns föreningar och organisationer. I Helsingfors har kulturcentralen haft intensivt svenskt samarbete med den tredje sektorn kring bland annat ordkonst, drama, scenkonst, litteratur, kulturarv, mångkultur och film. Den populära temadagen "Ett hus kommer lastat" ordnas varje vår på Arbis och där presenteras hela det svenska kommunala programutbudet för barn och familjer. Evenemangets popularitet visar hur angeläget det är att lyfta fram det svenska kulturutbudet i sin helhet. Det svenska info- och kulturcentret Luckan är en annan knutpunkt i Helsingfors, där kulturcentralen aktivt har stött utvecklandet av kulturverksamheten. www.luckan.fi

Annegården är barnens konstcentrum

Annegårdens konstcentrum erbjuder gratis konstundervisning för helsingforsbarn i programmet 5 x 2. Det betyder att en lågstadielklass arbetar under 10 lektioner med en konstnär i en ateljémiljö på Annegården, med professionella metoder och material. Undervisning ges i till exempel bildkonst, drama, dans och ordkonst. Ibland erbjuds även tvärkonstnärlig undervisning med olika kombinationer av konstformer. Undervisningen sker på svenska eller finska. Avsikten är att varje elev i Helsingfors får delta i en 5x2-kurs åtminstone en gång under sin lågstadietid.

Annegården har även utvecklat *kulturkurser* för högstadiet och gymnasiet. Kurserna omfattar 18–38 lektioner och motsvarar en halv eller en hel skolkurs. Tanken är att via ett övergripande aktuellt tema arbeta med olika konstformer och flera läroämnen på ett kreativt och aktiverande sätt. Kurserna har haft teman som "Kärlek och anarki", "Ondska", "Ung och lycklig?" eller andra existentiella teman. En viktig del av kurserna utgörs av verkstäder, processer och eget arbete, där eleven själv agerar, analyserar och sammanfattar sina upplevelser och iakttagelser. De skraddarsydda kulturkurserna erbjuds på svenska eller finska.

En viktig aspekt av läroprocessen är att eleven kommer ut ur den traditionella elevrollen, växer med uppgiften och upplever hur konsten kan vara ett uttryck eller redskap för att hantera verkligheten på olika sätt. Konst och kultur stärker elevens uttrycksmöjligheter, utveckling och självkänsla – skapar *empowerment* och personlig tillväxt. Poängen med kreativ undervisning är att den frigör energi och möjliggör nya erfarenheter och ny kunskap, som kan upplevas med alla sinnen och därmed berör och aktiverar den enskilda eleven.

Utveckling och växelverkan

En nationell barnkulturstrategi har formulerats inom ramen för det riksomfattande barnkulturnätverket *Taikalamppu* (Aladdins lampa), där även Annegården är en aktiv medlem. Nätverket omfattar elva barnkulturcentra på olika orter i Finland, vilket möjliggör samarbete och växelverkan genom konkreta utvecklingsprojekt och utbyten. Nätverket har formulerat gemensamma kvalitetskriterier, mål och metoder för att utveckla den inhemska barnkulturens tillgänglighet, kvalitet och synlighet. Målet är att förstärka barnens egen delaktighet och eget skapande samt att stärka barnkulturens samhälleliga roll. Det innebär en öppen och dialogisk kultursyn, som innefattar både professionalitet och delaktighet. Inom nätverket har man på Annegården och kulturcentralens svenska enhet utvecklat till exempel nya former för drama och ordkonst och man koordinerar även svensk barnkulturverksamhet. www.taikalamppu.fi

Inom ramen för nätverket har Annegården även utvecklat den tvåspråkiga webbplatsen *kultus.fi* som ett konkret redskap för kulturplanering för pedagoger på alla stadier i hela huvudstadsregionen.

Aktuella framtidsfrågor

Många konst- och kulturinstitutioner i Helsingfors erbjuder numera konstpedagogisk verksamhet och andra former av publikarbete. Utbudet är både rikt och lockande. En viktig fråga ur skolornas synvinkel är dock kontinuiteten i kulturplaneringen, det vill säga vem tar ansvar för att kulturintegrerad undervisning med olika teman eller konstformer når möjligast många barn i en viss årskurs och på lång sikt?

Helsingfors stad förbereder som bäst en heltäckande kulturstrategi, där man även lyfter fram betydelsen av barnkultur, konstfostran och publikarbete. Staden utvecklar dessutom en bred välfärdsplan för barn och unga för åren 2009–12, där en handbok för att uppgöra en kulturplan för varje skola ingår som en viktig del. Tanken är att skolorna inom de närmaste åren ska göra upp egna kulturplaner, där man involverar både lärare och elever i planeringen och där man integrerar konst och kultur i alla läroämnen. Dessutom kommer den nya timfördelningen i skolorna att medföra omprioriteringar, som förhoppningsvis stärker konsten, kreativiteten och trivseln i skolan. Samarbetet kring skolornas kulturplaner kommer förhoppningsvis att fungera som en inspirerande vitaminspruta för hela det konstpedagogiska fältet i huvudstadsregionen och det övriga Finland.

Nina Gran är specialplanerare vid den kulturpolitiska avdelningen vid Helsingfors kulturcentral, nina.gran@hel.fi

Björkman, John och Näse, Li (2009): Sagalund lever – inspiration till livslångt lärande. Tavastehus.

Borgström, Britt-Marie (2003): Tidsresan. Lek och fantasi som pedagogisk metod. Stockholm.

Finnilä, Anna (2004): Min egen Helsingforsbok. Tavastehus.

Gammelgård, Lillemor (2006): Språkstrategi för dagvården från A till Ö. Helsingfors.

Gardner, Howard (1993): Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences. London.

Huhtinen-Hildén, Laura, Raninen, Tarja, Ranta-Meyer, Tuire: (toim.) (2010). Soivia kohtaamisia. Ammattikorkeakoulu Metropolia. Helsinki.

Lehtinen, Jussi (2010). Samassa valossa. – Näyttelijän työ hoitolaitoskiertueella. Kustannusosakeyhtiö Avain. Hämeenlinna.

Ora, Lotta (2010): Dramapedagog i huset! Stencilrapport.

Skoglund, Elisabet (1993): Leken och konsten. Berghs förlag. Milano: New Interlitho spa

Skoglund, Elisabet (2005): Konstsamtal – Samtalskonst. Cura. Lund.

Sjöberg, Karin (2007): Krumelurer i arkiven – en pedagogisk resurs. Malmö.